

Az IKSZ elnöksége 2006-ban elismerést alapított a „Könyvtárügyért” elnevezéssel. Az első kitüntetettek, *Skaliczki Judit*, *Zalainé Kovács Éva* és a kecskeméti Katona József Könyvtár a *Könyvtárak összefogása a társadalomért* program értékelő konferenciáján, október 13-án, Kecskeméten vehették át az elismerést.

Gratulálunk!

a szerk.

A felnőtt lakosság számára megrendezett programokon olyan helyi szakemberek közreműködésére számíthattunk, akikre elismeréssel tekint a települések közössége. Partnerként támogattak a háziorvosok, a helyi kórház, vradó állomás, ÁNTSZ, sikerült mozgósítani a helyi civil egyesületeket, csoportokat. Több orvos jelezte, hogy a közeljövőben szívesen vállalkozik hasonló témájú beszélgetésre, ismeretterjesztő előadásra/ előadássorozatra a könyvtárban.

A programokon maximálisan megvalósult a nyitott könyvtár eszméje, olyan emberek is közel kerültek a könyvtárhoz, akik eddig nem voltak beíratkozott tagok az intézményben. Sikerült olyan látványos, érdekes programokat, bemutatókat szervezni, melyeken a lakóközösség, az olvasóközönség tagjain kívül szívesen vettek részt kirándulók, turisták is.

Az összefogás programsorozat *Könyvtárak az egészségért* alprogramja elérte célját: az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióval összhangban, az intézmények összefogása révén, a könyvtárak a lakossággal együtt tevékenyen vettek részt az információk átadásában, közvetítésében. Sikerült tudatosítani a helyi döntéshozás szintjén, az egészségüggyel foglalkozó intézmények vezetőivel, hogy egyes egészségügyi információknak, szóróanyagoknak a könyvtárban is helyük van, a könyvtár az a hely, ahonnan a leghatékonyabban lehet az embereket megszólítani.

Reményeink szerint a megkezdett munka minél hamarabb folytatódik, a könyvtári hálózat révén minél több szóróanyag, folyóirat, könyv kerül az állampolgárok számára legkönnyebben elérhető helyre – a könyvtárba.

Tózsér Istvánné

Az elektronikus információszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdései

Regionális konferencia Szombathelyen

Napjainkban az információs vagy tudásalapú társadalomként is emlegetett közeg jelentős mértékben megváltoztatta a könyvtárakkal, illetve a könyvtári szolgáltatásokkal szemben megfogalmazott igényeket.

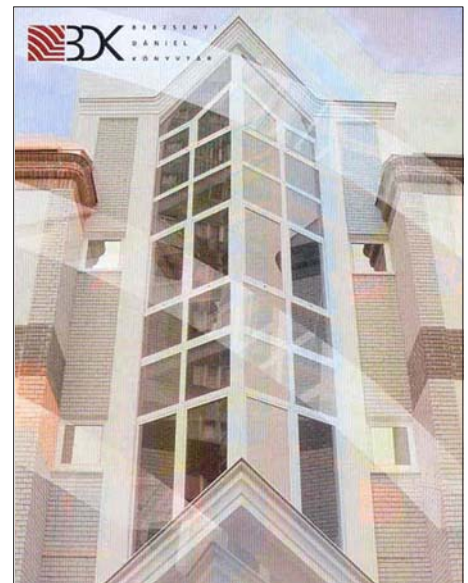
Az élethosszig tartó tanulás egyik fontos eszköze, erőforrása az internet, ahol nem csak friss információk, adatok érhetők el, hanem a globális kulturális örökség részeként például a közgyűjtemények egyre nagyobb számban digitalizált anyagai is. A könyvtári katalógusok után az ilyen módon rendelkezésre álló dokumentumok egyetlen óriási virtuális Mundaneumot képeznek. Az Európai Unió társadalompolitikájának fő célkitűzései között szerepel az információ mind szélesebb körű és könnyű elérésének biztosítása, mely „segíti a társadalom megújulását, mobilitációját, utat nyit az egyéni kezdeményező készségnek, vállalkozó kedvnek, szélesíti a civilizációs termékek, kulturális javak fogyasztását, továbbá globálissá teszi az emberi tudás megszerzését és megosztását, és soha nem látott mértékben sokszorozza meg azt.”¹ Mindez a könyvtárak számára kihívás, új feladat – ami egyúttal szükségessé teszi küldetésük újragondolását és átfogalmazását.

A konferencia nyitóelőadásában *Kiszl Péter*, az ELTE BTK Könyvtártudományi–Informatikai Tanszékének adjunktusa egyenesen paradigma-váltásról beszélt, és történelmi párhuzamot vont a ma folyamatban lévő változások, valamint a public library kialakulásának időszaka között. Az internet széles körben való elterjedése, az újabb és újabb információhordozók megjelenése, az elektronikus dokumentumok térhódítása nem csak a könyvtárakat alakította át, hanem módosította a használói igényeket is. A jövő a multifunkciós könyvtáraké, hangsúlyozta az előadó, amelyek kínálata között – a hagyományos feladatok ellátása mellett – szerepelnie kell a je-

lentős hozzáadott értékkel bíró szolgáltatásoknak is. Bemutatásuk során a közgazdász végzettséggel is rendelkező Kiszl Péter külön kitért a kereslet és a kínálat viszonyának elemzésére: a két függvény közös koordináta-rendszerben való ábrázolásával kapott Marschall-kereszt metszéspontja azt jelenti, hogy az adott szolgáltatás keresleti és kínálati mennyisége megegyezik. Ez a fajta egyensúly egy ideális állapot, amely mindkét fél (könyvtáros és könyvtárlátogató) elégedettségét tükrözi. Az összegyűjtött, nem reprezentatív használói igények között szerepel például az irodalomkutatás, a dokumentumszolgáltatás, az evés, ivás, zenehallgatás, az interaktív tudásmegosztás, a kollektív tartalom-előállítás, a multimédiás információforrások, a gyermekmegőrzés, a szabadidős programok, a WiFi, az ingyenes internethasználat. Kérdés, hogy ez a modell mennyire alkalmazható könyvtári környezetben, egyáltalán szükséges-e olyan fajta nyitás a használók felé, amelyben ők maguk is aktív alakítói lehetnek a szolgáltatott tartalomnak? Megoszthatók-e a korábban kizárólag intézményi felelősség körébe tartozó feladatok? Vagy éppen ez jelentheti a könyvtár és az „olvasó” kapcsolatának megújulását? (Nagy Attila és Péterfi Rita 2005-ben készített felmérése² csökkenő könyvtárhasználatról számol be). Kiszl Péter a probléma elemzése kapcsán kitért a nemzetközi és a hazai szaksajtó hasábjain mind gyakrabban felbukkanó könyvtár 2.0 fogalmának részletes bemutatására. A web 2.0 koncepciójából kiindulva néhány olyan technológiai példát (blogok, rss-ek, wikik, vitacsoportok, mashupok, címkézések, chatek stb.) ismerhetett meg a hallgatóság, melyek alkalmasak a könyvtár 1.0-ról a 2.0-ra való váltásra. A könyvtár 2.0 „tárgyszerű definíciója: interaktív, együttműködésen alapuló, multimédiás, webalapú technológiai alkalmazás, webalapú könyvtári szolgáltatásokhoz és gyűjteményekhez.”³ Létjogosultságát ma már számos nemzetközi és néhány hazai példa is bizonyítja. A várható előnyök mellett ismertette a legfontosabb tennivalókat is: „a könyvtárak a vázolt feladat megoldását csak proaktív szemlélettel, a használókkal folytatott [...] aktív kommunikációval, anyagi [...] források bevonásával, hálózati együttműködéssel [...], korszerű menedzsment és marketing eljárások alkalmazásával, egyúttal munkatársaik folyamatos képzésével [...] valósíthatják meg”.⁴ A változtatás, a

használók igényeihez való alkalmazkodás egyfajta kényszer annak érdekében, hogy a könyvtárak az információ megőrzésében és közvetítésében továbbra is meghatározó szerephez juthassanak.

Ugyancsak a versenyhelyzetre hívta fel a figyelmet előadásában *Dippold Péter*, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) tudományos igazgatója: az internet széles körű elterjedése számtalan kérdést vet fel a nemzeti bibliográfia szerepét, szolgáltatásait illetően. Miután bebizonyosodott, hogy az IFLA által 1973-ban meghirdetett egyetemes bibliográfiai számbavétel programjában megfogalmazott célok nem érhetők el, a tartalmi teljességről a tartalmi bővítésre helyeződött a hangsúly. Az elektronikus dokumentumok tömeges megjelenése és a teljes körű bibliográfiai számbavételük hiánya szükségessé teszi a kötelempéldányok beszolgáltatásával foglalkozó rendelet újrafogalmazását. A rendszer az úgynevezett „statikus elektronikus dokumentumok (pl. CD, CD-ROM, DVD) esetében” viszonylag jól működik, „de mit sem ér a törvényi rendelkezés a dinamikus webhelyek nagy részénél”.⁵ Ha abból indulunk ki, hogy az internetes források részei a kulturális örökségnek, akkor vitathatatlan, hogy számbavételük és megőrzésük a nemzeti könyvtárak feladatkörébe tartozik. Mindez további kérdéseket, problémákat vet fel: a határok kijelölése, a begyűjtés, a feldolgozás, a raktározás, a megőrzés módja történhet-e a hagyományos alapelvek szerint, vagy bizonyos munkafolyamatokhoz elengedhetetlenül szükséges az automatizált eszközök fejlesztése? Indokolt-e a használói igények hangsúlyos figyelembe vétele a bibliográfiai leírások elkészítésénél? Ez – például az on-line könyvesboltok széles körű elterjedésével – maga után vonhatja a speciális kereskedelmi szempontok bekalkulálását, de jelentheti a bibliográfiai rekordok olyan módon történő átalakítását, egyszerűsítését, hogy a keresőmotorok szolgáltatásait tömegesen igénybe vevők számára könnyebben értelmezhetőek legyenek. Hogy a könyvtárak ne veszítsék el használóikat, meg kellett határozniuk az egyszerű nemzeti bibliográfiai rekord minimális adatelem-tartalmát: az IFLA az ún. FRBR-modell (Functional Requirements of Bibliographic Records) kidolgozásával tett eleget ennek a követelménynek. Bár a nemzeti bibliográfiai ügynökségek az IFLA 2000-ben végzett felmérése szerint egyhangúan a fenntartás és a tartalmi bővítés mellett foglal-

tak állást, a nemzeti bibliográfiák fennmaradása elsősorban a könyvtárak alkalmazkodóképességétől függ. A jövő útja egészen eltérő is lehet. Akár követhető modellnek is tekinthetjük az előadó által említett nemzetközi példák valamelyikét: „a holland gyakorlat szerint a nemzeti bibliográfia beolvad az on-line katalógusba, az ausztrálok pedig az országos központi katalógus speciális nézeteként szolgáltatják. Ezek a megoldások költség- és időtakarékosak, hiszen a feldolgozott dokumentumok bibliográfiai rekordjait csak egyszer kell létrehozni, nem kell gondoskodni a bibliográfiai sorozatok megszerkesztéséről, kiadásáról.”⁶

A változás, változtatás igényének figyelembevétele a különböző könyvtárak napi gyakorlatában is nyomon követhető: a hagyományos könyvtárhasználat mellett egyre nagyobb teret kap az elektronikus információszolgáltatás. A konferencia során következő előadói ízelítők adtak újszerű kínálatukból, és hallhattunk a tervezett fejlesztésekről is. A merészebb, korábban a könyvtári rendszertől idegennek hitt elképzelések létjogosultságát talán éppen az első előadó, Kiszl Péter igazolta meggyőzően.

Eija Karjalainen, a finnországi Lappeenranta Regionális Könyvtár vezetője elsősorban a nem hagyományos dokumentumok kölcsönzésének jelentős növekedéséről, valamint a teljes szövegű adatbázisok intenzív használatáról számolt be. Fontos feladatnak tekinti az on-line információforrások népszerűsítését, ugyanakkor – a használóképesséssel párhuzamosan – elengedhetetlennek tartja a könyvtárosok folyamatos felkészítését, továbbképzését a modern eszközök működtetéséhez szükséges új ismeretek, technikák elsajátítása érdekében. Jelentős eredményként számolt be az internetes olvasói használat évenkénti 17%-os növekedéséről.

Sokszínű és változatos elektronikus szolgáltatást kínál Ausztria legnagyobb magyar nyelvű nyilvános könyvtára, az alsóőri UMIZ – Magyar Média és Információs Központ. *Kelemen László*, az intézmény egyetlen alkalmazottja elsősorban a számítógépes szolgáltatások kiépítésére helyezte a hangsúlyt: a freemail-szolgáltatás és a CMS alapú honlapszerkesztő rendszer mellett több adatbázist is épít. Sajátos helyzetéből adódóan elsősorban a magyar kisebbség, az ausztriai magyar egyesületek életéhez, tevékenységéhez kötődő információk, adatok feldolgozására

törekszik. Honlapjáról elérhető például a burgenlandi többnyelvű helységnevtár, a helyi kisebbségi hírek archívuma, az egyesületi rendezvény-naptár, magyar receptek németül, egy német–magyar és magyar–német szótár.

A Zala Megyei Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárának gyakorlatát *Beke Gabriella* könyvtárvezető ismertette: az on-line egészségügyi információszolgáltatás kapcsán bemutatta az orvosi, az egészségügyi és a betegtájékoztató adatbázisokat is. Az e-könyvek, e-folyóiratok, a hírlevelek, valamint az orvosi kongresszusokról, konferenciákról tudósító információforrások szintén hozzájárulnak a releváns ismeretek megszerzéséhez. „Gyógyíthat-e az információ?” – hangzott el a kérdés. Az előadás azt bizonyította, hogy a tájékozottság orvosi munkára gyakorolt hatása ma már vitathatatlan.

Menneiné Várszegi Judit, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár osztályvezetője a helyismereti részleg teljes szövegű adatbázisait, a gyűjtemény digitalizált dokumentumait, valamint adattárait mutatta be. Részletesen ismertette a Győrben megjelent hírlapokat és az 1945 előtti képeslapokat is feldolgozó állományt. A nagyobb helytörténeti gyűjteménnyel rendelkező könyvtárak számára példamutató lehet a győri gyakorlat: az eleve kis példányszámban megjelent aprónyomtatványok, a régiségükönél fogva ritkaságszámba menő kiadványok (meghívók, plakátok, képeslapok, ex-librisek stb.) digitalizálásával biztosíthatják a szélesebb körű hozzáférést és kutathatóságot.

Nagy várakozás előzte meg a Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara szolgáltatásvezetőjének, *Szabó Tímeának* az előadását. Az üzleti információszolgáltatás fejlesztése ugyanis olyan feladat, mely a könyvtárak számára komoly kihívás, de egyúttal versenyképességük zálogának is tekinthető. „Ehhez elengedhetetlen a vállalkozókat támogató, kiszolgáló szervezetekkel (pl. Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, Vállalkozók Országos Szövetsége, Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Kht., kamarai hálózat) a kétoldalú kapcsolatok folyamatos fenntartása.”⁷ A kamara tagjai mind a tevékenységüket, mind pedig a vállalkozások méreteit tekintve eltérőek, ennek megfelelően az igények is különbözőek. A sokrétű kamarai szolgáltatás a helyi információkon túl regionális és országos jellegűeket is közvetít, ugyanakkor lehetővé teszi,

hogy bizonyos adatokhoz azonosító és jelszó birtokában csak a kamarai tagok férhessenek hozzá.

Barki Katalin, a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola Központi Könyvtárának vezetője az elektronikus információszolgáltatás helyi gyakorlatáról számolt be. Az on-line katalógus nemcsak a könyvtár állományát tartalmazza, hanem az adatbázisba szervezett bibliográfiákat, repertóriumokat is. Széles kör számára biztosítja a dokumentumokhoz való hozzáférést az elektronikus változat hozzákapcsolásával. A kísérletképpen bevezetett digitális oktatási gyűjtemény, a Kurzus modul a tantárgyi tematikák irodalmát tartalmazza, és válogatva letöltésre felkínálja a kötelező irodalomként megadott folyóiratcikket, tanulmányokat, jegyzeteket a szerzői jogi szabályok betartásával.

A konferencia záró előadása a házigazda szerepét betöltő Berzsényi Dániel Könyvtár szolgáltatásait elemezte. *Sopár-Dancsecs Katalin* tájékoztató könyvtáros elsősorban a hagyományos, valamint az off-line és az on-line információforrások használatának alakulásáról beszélt. Részletesen bemutatta a könyvtár saját építésű adatbázisait: a nyugat-pannon kutatói regisztert, a Vasi Digitális Könyvtárt, a Vas Megye Irodalma és a Vas elnevezésű adatbázisokat. Kiemelte, hogy a könyvtári ügyintézésben is egyre hangsúlyosabb szerephez jut az elektronikus kommunikáció.

A konferencia⁸ az Informatikai és Könyvtári Szövetség *Könyvtárak összefogása a társadalomért* programsorozatának nyugat-dunántúli szakmai napjaként szerepelt. Az ország hét régiójában zajló különböző rendezvények egymástól egészen eltérő témákat öleltek fel. A szombathelyi választás időszerűségét a nagyszámú érdeklő közönség is igazolta: nem csupán a szűkebb értelemben vett szakma képviseltette magát, hanem a könyvtári tevékenységhez tágabb értelemben kapcsolódó szakemberek, valamint a helyi felsőoktatási intézmény hallgatói is. Jelentősége túlmutat a megye (a soron következő XII. Vas megyei könyvtári nap eseményeként), a régió (regionális konferenciaként), sőt az ország határain is. Legfontosabb gondolata a használói igényekhez való kényszerű és szükségszerű alkalmazkodás, a „használó kegyeiért”⁹ való küzdelem annak érdekében, hogy a könyvtárak „a piaci és közfinanszírozású versenytársaikkal szemben”¹⁰ ne veszítsék el a jelentőségüket. A ten-

denciák ismerete azonban elengedhetetlen ahhoz, hogy a stratégiai változásokat meg lehessen fogalmazni. Mindez feltételezi a könyvtárosok nyitottságát, a folyamatos tanulás képességét és a változtatás iránti elkötelezettséget.

A konferencián elhangzott előadások tömörített változatát egy mappa¹¹ őrzi, amely kifejezetten az esemény alkalmából jelent meg. Teljes tartalma a Berzsényi Dániel Könyvtár honlapjáról (www.bdmk.hu), a Vasi Digitális Könyvtár felületén érhető el¹².

Székelyné Török Tünde

Jegyzetek

¹ Közösségi jog az információs társadalom területén. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://www.itforras.hu/engine.aspx?page=kozossegi_joganyag
A letöltés ideje 2006. 10. 17.

² Nagy Attila–Péterfi Rita: Olvasás, könyvtár- és számítógép-használat. Gyorsjelentés a TÁRKI és az OSZK 2005-ös vizsgálatáról. In: Könyvtári Figyelő, 2006. 1. sz. 31–44. p.

³ Könyvtár 2.0, használókkal a használókért. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: <http://www.gmconsulting.hu/inf/kit/2006-32.htm>
A letöltés ideje 2006. 10. 17.

⁴ Kiszl Péter: Trendek és tendenciák az információszolgáltatások területén: könyvtár 2.0. [Tömörítvény.] In: Az elektronikus információszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdései. Konferencia. Szombathely, BDK. 2006.

⁵ Dippold Péter: A nemzeti bibliográfia az elektronikus dokumentumok korában, különös tekintettel az on-line források archiválására és információértékelésére. [Tömörítvény.] In: Az elektronikus információszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdései. Konferencia. Szombathely, BDK. 2006.

⁶ I.m.

⁷ Kiszl Péter: Üzleti információ, céginformáció és a könyvtárak. Budapest, ELTE, Traduirex. 2005. 215. p.

⁸ Levezető elnöke Pallósiné Toldi Márta, a Berzsényi Dániel Könyvtár igazgatónöje volt.

⁹ Kiszl Péter: Trendek és tendenciák az információszolgáltatások területén: könyvtár 2.0. [Tömörítvény.] In: Az elektronikus információszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdései. Konferencia. Szombathely, BDK. 2006.

¹⁰ I.m.

¹¹ Grafikus Bonyhádi Károly

¹² Az elektronikus információszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdései. Szombathely, 2006. október 10. [Elektronikus dokumentum.] A hozzáférés módja: http://www.vasidigitkonyvtar.hu/vdkweb/iksz_konferencia/iksz_konferencia.html

A letöltés ideje: 2006. 10. 25.

